

Motorisk aktivitet i barnehagens utemiljø

Et kvalitativt studie på hvordan det fysiske utemiljø påvirker 3 – 5 åringers motoriske aktivitet

Malin Stokmo Hansen

[kandidatnummer: 5001]

Bacheloroppgave

[BHBAC3930]

Trondheim, Mai 2018

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen.

Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

I løpet av min treårige utdanning ved Dronning Maud Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning har jeg gjennom forelesninger, ulikt pensum og erfaringer fra praksis fått interesse for barnehagens utemiljø, og hvordan dets utforming- og organisering har betydning for barns motoriske aktivitet. Det å ha et utemiljø som er tilpasset alle barns forutsetninger er viktig, slik at alle får mulighet til å leke og være aktive på sine premisser, samtidig som barna får utfordre og utvikle seg, og kjenne på mestringsfølelse. Jeg synes dette temaet er svært interessant og viktig, og ønsket dermed å vite mer om hvordan barnehagens fysiske utemiljø påvirker barns motoriske aktivitet. Gjennom arbeidet med bacheloroppgaven sitter jeg igjen med ny kunnskap som er relevant for meg som kommende barnehagelærer.

Jeg vil rette en stor takk til barnehagen som stilte opp og viste stort engasjement under arbeidet med min bacheloroppgave. Jeg vil også takke mine veiledere Kathrine Bjørgen og Agnete Vaags for gode tilbakemeldinger og veiledning underveis i denne prosessen.

Trondheim, Mai 2018

Malin Stokmo Hansen

Sammendrag

I min bacheloroppgave har fokuset vært rettet mot temaet «Motorisk aktivitet i barnehagens utemiljø». Målet med denne oppgaven var å forske på hvordan barn tar i bruk barnehagens uteområde til motorisk aktivitet, samt finne ut hvilke faktorer som omhandlet utforming og innhold av komponenter i utemiljøet, som påvirket den motoriske aktiviteten. Problemstillingen min ble derfor slik: «Hvordan påvirker det fysiske utemiljøet 3 – 5 åringers motoriske aktivitet?». For å finne svar på problemstillingen falt valget på å benytte kvalitativ forskningsmetode, hvor jeg valgte å kartlegge en barnehages fysiske utemiljø og observere barn i motoriske aktiviteter ved hjelp av aktivitetsskjema. Jeg har gjennom arbeidet funnet frem til, og benyttet meg av relevant teori gjennom bøker, ulike lovverk og artikler som i sin helhet har hjulpet meg å belyse min problemstilling. Resultatet av mine undersøkelser vil bli belyst i teksten og diskuteres opp mot relevant teori, og jeg vil til slutt komme med en avsluttende diskusjon og oppsummering av hovedfunn.

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING	5
1.1 VALG AV TEMA OG PROBLEMSTILLING	5
1.2 BEGREPSAVKLARING OG AVGRENSNINGER	6
1.3 OPPGAVENS OPPBYGGING	6
2. TEORI	7
2.1 BARNEHAGENS FYSISKE UTEMILJØ	7
2.1.1 FORSKRIFTER KNYTTET TIL BARNEHAGENS UTEOMRÅDE.....	8
2.1.2 MOTORIKK	9
2.1.3 MOTORISK AKTIVITET, LEKEAPPARAT OG LEKEMATERIALER UTE	10
2.1.4 AFFORDANCES – «HVA KAN JEG GJØRE HER?»	10
2.2 THE SEVEN CS (7Cs)	11
2.3 FJØRTOFT-MODELL (2004)	13
3. METODE	14
3.1 VALG AV METODE	14
3.1.1 KARTLEGGING	15
3.1.2 OBSERVASJON	15
3.2 FREMGANGSMÅTE.....	16
3.3 METODEKRITIKK – MULIGE FEILKILDER.....	16
3.4 ETISKE RETNINGSLINJER.....	18
3.5 SYSTEMATISERING OG ANALYSE	18
4. FUNN OG DISKUSJON	19
4.1 OBSERVASJONER AV HVORDAN BARN TAR I BRUK BARNEHAGENS FYSISKE UTEMILJØ TIL MOTORISK AKTIVITET.....	19
4.1.1 SKURET.....	19
4.1.2 BAKKER/STIER.....	21
4.1.3 HUMPEDISSE.....	22
4.1.4 DISSER.....	24
4.2 AVSLUTTENDE DISKUSJON OG OPPSUMMERING AV HOVEDFUNN	25
4.2.2 VIDERE FORSKNING.....	28
REFERANSELISTE	28
VEDLEGG 1:	31
VEDLEGG 2:	32

1. Innledning

91,3 % av alle barn i alderen 1-5 år går i barnehage i dag (Statistisk Sentralbyrå, 2018), og for disse barna har gjennomsnittlig oppholdstid i barnehagen økt betraktelig bare i løpet av de siste ti årene. De aller fleste barn begynner i barnehage fra 1 års alder og blir i barnehagen til de begynner på skolen.

«Barns væremåte karakteriseres som konstant drivende og preget av handlinger med det formål om å undersøke og utforske miljøet de befinner seg i» (Åm, 1989, referert i Hagen & Rystad, 2014). Med dette i minne, kan man tenke seg til at barn ikke bruker lang tid på å utforske miljøet de befinner seg i, og med tanke på at de fleste barnehagebarn befinner seg på det samme uteområdet i fem år, kan dette føre til at det tilsynelatende innbydende området etter hvert kan fremstå som kjedelig. Derfor er viktigheten av hva barnehagen har å tilby barn av muligheter for aktivitet, lek og erfaring er større enn noen gang.

For en del av barna står barnehagens uterom for en stor og viktig del av deres erfaring med uteliv (Thorbergesen, 2012, s. 9). Det fysiske utemiljøet er i mine øyne av stor betydning, og jeg mener at dette er et sted som skal fremme barns muligheter for både aktivitet, lek og erfaring tilpasset deres alder, funksjon og modenhet. Kvaliteten på de mulighetene barnehagens fysiske utemiljø har å tilby, er etter min erfaring og mening viktig å ha fokus på som fremtidig barnehagelærer. På bakgrunn av dette ble min interesse rettet mot hvordan det fysiske miljø påvirker barns motoriske aktivitet.

1.1 Valg av tema og problemstilling

Valg av tema og problemstilling har bakgrunn i min fordypningsenhet som er «Barns lek og læring i naturen», interessen jeg har for barnehagens utemiljø og hvor viktig dette er for barna. Barnehagens uteområde skal være tilrettelagt for motorisk aktivitet, men hvor stimulerende uteområdet er avhenger av blant annet ting som areal, utforming av landskap og innhold, som utstyr og ulike materiell (Fjørtoft, 2014, s. 181). Motorisk aktivitet er viktig for barn, og det påvirker både barns sosiale funksjon, motoriske mestring, læring, helse og bidrar til trivsel og gode opplevelser. I media leser og hører vi ofte om at det er for mye kjedelig og «næringsfattig» utelek og aktivitet i norske barnehager (Fladberg, 2018), og derfor er dette temaet veldig samfunnsaktuelt og i vinden.

Ut i fra dette stiller jeg meg nysgjerrig til hvordan barna påvirkes av uteområdets utforming og organisering, og hvordan de bruker mulighetene som er tilgjengelig til motorisk aktivitet. Problemstillingen min ble derfor slik:

”Hvordan påvirker det fysiske utemiljøet 3 - 5 åringers motoriske aktivitet?”.

1.2 Begrepsavklaring og avgrensninger

Jeg mener det er relevant å definere begrepet «motorisk aktivitet» som jeg bruker i bacheloroppgaven min. Dette begrepet er også brukt i min problemstilling og vil derfor ha stor betydning gjennom hele oppgaven. Med motorisk aktivitet mener jeg i denne oppgaven grovmotoriske bevegelser, altså de grunnleggende bevegelser som kjennetegner barna i denne alderen. Å gå, løpe, hoppe, krype/krabbe/åle, klatre, henge/slenge, rulle og kaste/fange er, som Fjørtoft viser til, de grunnleggende grovmotoriske bevegelser (2014, s. 189).

Jeg vil også definere hva jeg legger i begrepet «fysiske utemiljø», da dette også er et sentralt begrep i oppgaven. Med fysisk miljø mener jeg barnehagens utemiljø avgrenset til det som er innenfor gjerdet rundt barnehagelokalet, og hvordan området fungerer med alle sine elementer og objekter.

For å lette på lesingen, og begrense antall ord, vil jeg korte ned på følgende titler av Kunnskapsdepartementets dokumenter: «Rammeplan for barnehagen - innhold og oppgaver (2017)» vil bli forkortet til «RP» i løpende tekst. På samme måte vil «Veileder for utforming av barnehagens utearealer (2006)» bli forkortet til «Veileder UABU» og «Veileder for helse, miljø og trivsel i barnehagen» bli forkortet til «Veileder HMT».

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i fire kapitler, med tre hovedområder: *teori, metode og funn og diskusjon*. I første del viser jeg til mine teoretiske perspektiver, altså litteratur som jeg har funnet relevant for diskusjon omkring undersøkelsens funn. I metoddelen viser jeg til hva forskningsmetode er og hvilken forskningmetode jeg har brukt, hvor jeg deretter begrunner mitt valg av metode, hvor jeg presenterer de systematisk i egne undertitler. I den tredje delen av oppgaven som er funn og diskusjon, vil jeg presentere og diskutere mine funn fra øundersøkelsen. Her

presenterer jeg funnene som praksisfortellinger, og avslutningsvis i denne delen, vil jeg diskutere og oppsummere helheten av mine funn, der jeg vil hente fram problemstillingen, og belyse den med hva som var interessant med det jeg fant i underøkelsen. Jeg vil også skrive noe om videre forskning.

2. Teori

Barnehagen skal være en arena for daglig fysisk aktivitet og fremme barnas bevegelsesglede og motoriske utvikling (RP, 2017, s. 11). Utformingen av det fysiske miljøet ute gir viktige rammebetingelser for barns motoriske aktivitet, der miljøet burde være stimulerende for både barns utvikling, læring og helse.

I dette kapitlet har jeg belyst ulike teorier og begreper som er relevant for oppgavens tema og problemstilling, og som jeg har tatt i bruk videre i oppgaven. Først viser jeg til teorier om barnehagens fysiske utemiljø med ulike underkategorier som jeg mener er viktig innenfor dette temaet. Disse er blant annet: forskrifter knyttet til barnehagens uteområde, motorikk, motorisk aktivitet, lekeapparat og lekematerialer ute og affordances som jeg finner svært sentral i uteområde og i mine funn. Deretter går jeg inn på de ulike teoriene om ”The Seven C’s (7Cs)” og ”Fjertoft-modell (2004)”, som handler om barnehagens utemiljø og utemiljøets utforming- og organisering som er relevant for oppgaven.

2.1 Barnehagens fysiske utemiljø

Barnehagens fysiske utemiljø er avgrenset til det som er innefor gjerdet rundt barnehagens bygningmasse (Storli, 2014, s. 335), og den viktigste funksjonen uteområdet har er at det gir barna muligheten for å bruke kroppen (Thorbergson, 2012, s. 55). Med barnehagens fysiske utemiljø menes hvordan uteområdet fungerer. Det fysiske miljøet omfatter forhold som beliggenhet, utforming, mulighet for aktivitet, luft, lys, lyd, smitteforhold og sanitære forhold, helse og sikkerhet (Kunnskapsdepartementet, 2006b referert i Bjørgen, 2017, s. 40). Miljøet er alle de ytre forhold, både fysiske, sosiale og estetiske, som påvirker menneskers aktive samspill med disse forholdene (Børnemiljøvurdering, 2007 referert i Bjørgen, 2017, s. 40). RP sier at barnehagens fysiske miljø skal være trygt og utfordrende, samt gi barn allsidige bevegelseserfaringer (2017, s. 19).

Det fysiske miljøet skal være utformet slik at alle barn får muligheter til å delta aktivt i lek og andre aktiviteter, og ulike leker og materiell skal være tilgjengelig for barna (RP, 2017, s. 19).

Barnehagens fysiske utemiljø er av stor betydning for barns lyst og mulighet til motorisk aktivitet, og utforming og organisering av uteområdet har i følge Skjæveland (2007) psykologiske konsekvenser for hvordan barn oppfatter og tar i bruk rommet (Bjørger, 2017, s. 41). Utemiljøet har mange fortrinn som et innemiljø ikke har. Det gir barna muligheter for frisk luft, opplevelse av klima, årstid og natur, god motorisk aktivitet og bevegelse, støyende og arealkrevende aktiviteter, allsidige lekformer og stimulerer sansene i større grad (Veileder UABU, s. 18). Med barnehagens fysiske utemiljø menes i tillegg til de fysiske forhold, også områdets materialer.

2.1.1 Forskrifter knyttet til barnehagens uteområde

Barnehagens fysiske utemiljø har en del lovverk, regler og forskrifter å forholde seg til. Krav til lekeplassutstyr og lekeplasser fremkommer i blant annet «Forskriften om sikkerhet ved lekeplassutstyr (2014)», og har en rekke detaljerte bestemmelser som gjelder både gammelt og nytt utstyr. Denne lovgivningen gir retningslinjer for regulering av fysisk utforming av barnehagens utemiljø og lekeplassutstyr, samt andre lekemiljøer. Når barnehagen skal kjøpe ferdigproduserte lekeapparater eller selv bygge, på for eksempel dugnad, har eieren et ansvar for at de tilfredsstiller kravene i forskriften. Ansvaret gjelder også montering, ettersyn og vedlikehold. Forskriften har som formål å forebygge at lekeplasser og lekeplassutstyr medfører helseskade for brukere, altså barna som i hovedsak bruker lekeplasser. De viktigste kravene til sikkerhet i følge forskriften (s. 24) er;

- Fallunderlag:

Lekeplassen skal være konstruert, utformet og plassert slik at risikoen for at enhver bruker skades på bakgrunn av fall fra utstyret, er redusert til et minimum. For at lekeplassen og dets utstyr skal kunne tas i bruk, må fallunderlag være støtdempende. Dette gjelder ved fall på over 60 cm.

- Farlige åpninger/vinkler:

Krav til utforming, plassering og konstruksjon av lekeplass og lekeplassutstyr skal forhindre kvelningsulykker. Barn skal ikke kunne sette hode, hender, føtter osv. fast i åpninger.

- Materialer/kjemiske egenskaper:

Lekeplassen og lekeplassutstyr skal ikke inneholde, danne eller avgi stoffer som er klassifisert som helsefarlige som kan medføre en fare for helsen.

- Sikkerhetssoner:

Det skal i følge forskriften være sikkerhetssoner rundt hvert lekeplassutstyr.

Sikkerhetssonen fastsettes særskilt for det enkelte utstyr.

Risiko:

- Utvalget av lekeutstyr skal være tilpasset barnas eget mestringsnivå, og på de ulike alderstrinn. Utstyret skal også utformes slik at de voksne i barnehagen kan hjelpe når det er behov.

Produkt/leverandør:

- Lekeplassen og dets utstyr skal ved markedsføring og salg være merket med navn og adresse til produsent eller importør. Produktveiledning skal også være med der de spesifiserer plassering, fundamentering, sikkerhetssoner, fallunderlag og vedlikehold.

- Vedlikehold:

Barnehagen, eller den som anskaffer/eier en lekeplass og lekeplassutstyr er ansvarlig for jevnlig ettersyn og nødvendig vedlikehold av utstyret. På denne måten vil sikkerhetsegenskapene opprettholdes.

2.1.2 Motorikk

Motorikk er i dag blitt et ganske hverdagslig begrep, i hvert fall på det pedagogiske feltet. «Motorikk blir ofte brukt synonymt med bevegelse, altså at begge disse begrepene beskriver det samme» (Moser, 2014, s. 127). Det er åpenlyst at begrepet motorikk har noe med kropp og bevegelse, samt kroppsholdning å gjøre, men hvis man ikke gjør noen forskjell mellom begrepet motorikk og begrepet bevegelse, kan man spørre seg selv hvilken hensikt det har å i det hele tatt ta i bruk begrepet (Moser, 2014, s. 127). Begrepet motorikk er en del av det overordnede begrepet kroppslighet, som innebærer kropp, bevegelse, sansing og persepsjon i et helhetlig perspektiv, både biologisk, psykologisk, sosialt og kulturelt. «Motorikk peker dermed mot aspekter ved holdning og bevegelse som i en idrettslig sammenheng ofte forbindes med bevegelsesevner og-ferdigheter eller koordinasjon og teknikk» (Moser, 2014, s. 127-128). Begrepet motorikk betegner da ulike funksjoner og prosesser som har med kontroll og styring av bevegelse og kroppsholdning, så i et smalt perspektiv kan motorikk ses på som styring og kontroll med hensyn til en bestemt oppgave (Moser, 2014, s. 128). Barn er som kjent motorisk aktive, og bruker kroppen sin for å utføre de grunnleggende bevegelsene som Fjørtoft (2004) skriver om i sin didaktiske modell (s. 189). Kjennetegn på barn i barnehagen relatert

til begrepet motorisk aktivitet er at de løper, hopper, klatrer, krabber og lignende, som for barn er det å leke seg.

2.1.3 Motorisk aktivitet, lekeapparat og lekematerialer ute

En stor del av den motoriske aktiviteten i barnehagen foregår i barnehagens eget uteområde, og man kan anta at det er sammenheng mellom kvaliteter i utemiljøets utforming og aktivitetsinnhold (Mårtensson, 2004 referert i Hagen, 2015, s. 2). Lekeapparater og lekematerialer er en del av barnehagens fysiske utemiljø og påvirker barnas motoriske aktivitet, og i følge veilederen for utforming av barnehagens utearealer (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 22) er de viktigste lekeapparatene og materialene i barnehagen; sklie, huske, rutsjebane og klatre-, åle-, krabbe-, balanse-, hoppe-, vippe- og snurreapparater. Disse skal bidra til å fremme fysiske ferdigheter og aktivitet hos barn, og skal være plassert med en viss avstand fra hverandre.

Thorbergesen (2012) mener at lekemateriellet bør være variert, fordi barn kan bare velge det som finnes i barnehagen. Derfor bør et variert tilbud av materialer og apparater være tilgjengelig (s. 29-30). Lysklett (2006, s. 6) mener at når barn leker og er aktive ute er det ofte en annen lek og aktivitet enn den som foregår innendørs. Uteleken blir gjerne mer grovmotorisk, og barna bruker hele kroppen. Uterommets utstyr og faste installasjoner kan innby til variert motorisk aktivitet, eller til passivitet og kjedsomhet. Uteområdet skal helst være utformet slik at alle barn i barnehagen, med ulike ferdighetsnivå og i alle aldre kan bruke de samme arealene. Aktivitet skal foregå i trygge og samtidig utfordrende omgivelser (Storli, 2014, s. 340). Flere forskere har forsket på dette området, og forskning viser at utformingen av barnehagens fysiske uteområde har stor betydning for barns utvikling og motoriske aktivitet (Storli, 2014, s. 341).

2.1.4 Affordances – «Hva kan jeg gjøre her?»

James Gibson (1979) var mannen som introduserte verden for teorien om "affordances" som en økologisk tilnærming til å tolke omgivelsene rundt oss og ta dem i bruk. I sammenheng med det fysiske miljøet er hans teori om affordances en teori som sier noe om det fysiske miljøet. Begrepet affordances er konstruert av verbet "to afford", som kan oversettes til "å tilby". Begrepet kan forstås som hvilke tilbud omgivelsene tilbyr individet, eller muligheter for bruk (Fjørtoft, 2014, s. 186). Gibson hevder at det er en tydelig sammenheng mellom det perseptuelle systemet og det motoriske systemet, altså hvordan vi oppfatter omgivelsene og hvordan vi

bruker dem. Begrepet ”affordances” beskriver funksjonen et element i et landskap kan tilby individet. Barn oppfatter elementer i landskapet som funksjoner og hva de kan by på: dette kan være muligheter til å skli, hoppe, klatre, balansere, kaste, bygge og lignende (Fjørtoft, 2014, s. 186). Det finnes mange eksempler på hvordan barn tar i bruk muligheter omgivelsene tilbyr til motorisk aktivitet. Et godt eksempel kan være et tre med mange greiner som barn tar i bruk til klatring. Sett i lys av dynamisk systemteori er det slike affordances som kobler persepsjon og handling. Tilbud i omgivelsene blir et forhold mellom aktør og miljø som er nødvendig for å utføre funksjonelle handlinger (Fjørtoft, 2014, s. 187). Affordances er noe som er med på å påvirke barns motoriske aktivitet, da de gjerne ser mulighetene for hva de kan gjøre på et bestemt område eller med en bestemt gjenstand. Slik som eksemplet lengre opp der barn tar i bruk et tre til den motoriske aktiviteten klatring.

2.2 The Seven Cs (7Cs)

”The Seven Cs (7Cs)” er et femåring studie utført av Harrington, Lesmeister, Nicholls & Stefiuk (2007). Dette studiet utviklet retningslinjer og kriterier for hva som kjennetegner stimulerende utemiljøer for barn (Bjørngen, 2017, s. 42). Gjennom studien av 16 barnehager og deres fysiske utemiljø med ulik arkitektur og barn i en aldersgruppe på 2-5 år, fant de sju kriterier som beskriver innholdet av en god utelekeplass bør inneholde, og som fremmer barns muligheter for ulike typer aktivitet, utvikling og læring (Bjørngen, 2017, s. 42-43). «Kriteriene (7Cs) for et godt leke- og aktivitetstilbud beskrives med følgende egenskaper: Karakter (Character), kontekst (Context), sammenheng og tilkobling/forbindelsesmuligheter (Connectivity), variasjon/endring (Change), mulighet/fleksibilitet (Chance), klarhet/tydelighet (Clarity) og utfordring (Challenge)» (Harrington et.al. (2007)).

7Cs beskriver et fysisk utemiljøes *karakter* (Character) til en helhetlig opplevelse ved stedet og hvilke følelser stedet skaper (Bjørngen, 2017, s. 43). Det handler om hvordan de barna som bruker miljøet påvirkes av miljøets egenskaper, særpreg og generelle inntrykk som for eksempel lyd, farger, lys harde og myke materialer, og forskjellige underlag som sand, gress, leire, grus, bark og vann. Karakteren utemiljøet innehar er viktig for hvilke erfaringer barn gjør i sine opplevelser og for barns mulighet for læring og utvikling.

Konteksten (Cotext) er de fysiske og visuelle forbindelsene i miljøet med omgivelsene, både innenfor selve lekemiljøet og med området utenfor barnehagens

gjerde (Bjørgen, 2017, s. 43). Konteksten handler om hvordan miljøet er eksponert for ulike faktorer som sol, skygge, vind, kulde og varme, men også områdets størrelse og areal.

Sammenheng- og tilkoblingsmuligheter (Connectivity) er de fysiske og visuelle forbindelser i lekemiljøet som kan skape forståelse for tid, rom og bevegelsesmuligheter (Bjørgen, 2017, s. 43). Det handler om hvordan utemiljøet kan skape muligheter for barnas mobilitet og tilgjengelighet mellom de ulike delene av området. Dette kan være stier/veier som skaper bevegelsesmuligheter, som å gå, løpe og sykle, og som ender på nye steder med andre kvaliteter barna kan utforske.

Variasjon/endring (Change) handler om hvordan det fysiske utemiljøet faktisk oppfattes, og hvordan barna benytter området ved forandringer i årstid, over år og ved endring i alder. Miljøer som har mulighet for å endres og har variasjonsmuligheter, samt er i stadig endring finner barn tiltrekkende og kan gjøre at de leker lengre i miljøet (Bjørgen, 2017, s. 44).

Muligheter/fleksibilitet (Chance) i et miljø handler om de mulighetene barn har til å selv skape, manipulere, forme og etterlate spor ved bruk av materialer som for eksempel sand, vann, leire, is og snø, eller flyttbare materialer (Bjørgen, 2017, s. 44). Fleksibilitet i miljøet handler om hvordan udefinerte gjenstander, og åpne tolkninger for gjenstander skaper spontan utforskning, oppdagelser, manipulering, fysisk og kognitiv utvikling (Bjørgen, 2017, s. 44). Dette fører til at barn i alle aldre, størrelse og med ulike ressurser kan benytte miljøet ulikt.

Miljøets klarhet og tydelighet (Clarity) handler om miljøets kvaliteter som fremmer barns romoppfatning og orientering (Bjørgen, 2017, s. 44). Altså hvordan barn kan skape seg oversikt og skjønne logikken i utformingen av miljøet, som igjen fører til at barna skjønner hvordan miljøet kan benyttes og taes i bruk. Dette kan helt enkelt handle om hvordan ulike lekeapparater er plassert og fordelt i miljøet, men handler også om åpenhet og handlingsfrihet i miljøet. Hvis et terreng gir muligheter for åpne bevegelsesløsninger, altså at barna selv kan bestemme hvordan de vil bevege seg, får barna økt motorisk aktivitet (Bjørgen, 2017, s. 92).

Miljøets muligheter for utfordring (Challenge) er en sentral del i hvordan barn har muligheter til å teste og mestre sine fysiske, kognitive og emosjonelle grenser. Ulike elementer som bidrar til dette i miljøet og inviterer til aktivitet og lek er høyder, fart og farlige redskaper/elementer (Sandseter, 2014, s. 14). Aktivitet med høyde hvor fare for skade ved fall, som i klatring, hopping fra høyde, henge/sleng i høyder og balansere i høyder er risikofylte aktiviteter. Det samme gjelder aktivitet med stor

fart, der man kan treffe noe/noen, og aktiviteter med farlige redskaper eller elementer som kniv, tau, vann/sjø, bål og stup (Sandseter, 2014, s.14). Dette handler i stor grad om risikostyring, og slik Aldis (1975) referert i Sandseter (2014) påpeker: Mye av den leken og aktiviteten barn engasjerer seg i, er relatert til risiko og frykt. De søker spenning ved skumle situasjoner, slik som dissing i høy fart og det å hoppe ned eller klatre opp store høyder (s. 20). Utfordringer og uforutsigbarhet er noen faktorer som kan gi barn motivasjon til aktivitet, lek og utforskning (Bjørngen, 2017, s. 44).

”Kjennskap til kriteriene, 7Cs, gir muligheter til å utvikle utemiljøer og til å oppdage barns muligheter for blant annet lyst til å bevege seg.” (Bjørngen, 2017, s. 44)

2.3 Fjertoft-modell (2004)

Ingrunn Fjertoft (2004) har i sin forskning sett på sammenhengen mellom hva landskapet tilbyr og barns utvikling av motoriske ferdigheter og deres motoriske aktivitet. I den sammenheng har hun utviklet en didaktisk modell som viser at et naturlig terreng med ulike typer utfordringer vil gi barn trening og et høyere aktivitetsnivå som øker deres motoriske ferdigheter (Thorbergsen, 2012, s. 34).

Ulike terreng og objekter ligger der som en mulighet for barna, og barna svarer på dette tilbudet med sine handlinger. Dette kan knyttes opp mot begrepet affordances. Når terrenget med ulike objekter inviterer til for eksempel klatring, hopping, balansering, krabbing, løping og lignende, vil barna som deltar utvikle god kroppskontroll og kroppsstyring (Thorbergsen, 2012, s. 34). Barna blir derfor dyktigere på de aktivitetene som terrenget gir mulighet for. Fjertoft viser også til at barn foretrekker ustruktureerte og naturlige lekemiljøer med udefinerte, løse elementer som er flyttbare og som kan brukes til konstruksjoner og endring av miljøet. Dette kan være både vann, snø, sand og stein, men også andre materialer som kongler, pinner, stubber og spader, lastebiler, gravemaskiner osv.. (Fjertoft & Reiten, 2003, referert i Thorbergsen, 2012, s. 43).

Fjertoft konkluderer i sin forskning at barn trenger ulike elementer i et landskap for å utøve motorisk aktivitet, slik som sletter, helning, kuperthet, trær, busker, grass og lignende. Fysisk aktivitet betegner hun som å gå, løpe, hoppe, krabbe, klatre, henge/slenge, rulle og kaste/fange, som igjen fører til motorisk utvikling og

motoriske ferdigheter i disse aktivitetene og de motoriske egenskapene (Fjørtoft, 2014, s. 189).

3. Metode

I dette kapitlet skal jeg beskrive forskningsmetoden jeg har valgt å ta i bruk i undersøkelsen for å finne ut hvordan det fysiske utemiljøet påvirker barns motoriske aktivitet. Jeg skal blant annet beskrive valg av metode, fremgangsmåte, metodekritikk, etiske retningslinjer og systematisering og analyse.

3.1 Valg av metode

Vitenskapelig metode er fremgangsmåter eller ”teknikker” en bruker for å kunne gi svar på de ulike forskningsspørsmål man har (Bergsland & Jæger, 2016, s. 66). Målet for denne metoden er å samle inn, analysere og tolke data (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 299 referert i Bergsland & Jæger, 2016, s. 66).

Valg av metode blir ideelt sett styrt av valgt problemstilling, og det er også viktig å innhente noe forhåndskunnskaper om temaet man har valgt for oppgaven for valg av hvilken metode man burde bruke (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 121 referert i Bergsland & Jæger, 2016, s. 66).

Jeg har valgt den kvalitative forskningsmetoden, dette på grunn av at jeg følte den ville gi best mulig svar på min problemstilling. Kvalitativ forskning baserer seg på et vidt spekter av innsamlingsmetoder; intervju, observasjon, gjennomføring av prosjekter, analyser av dokumenter, bilder, videoopptak og samtaler (Bergsland & Jæger, 2016, s. 67). Å forske kvalitativt vil si at man forsøker å gå i dybden og vektlegger betydningen (Bergsland & Jæger, 2016, s. 66), og i kvalitativ forskning tar forskeren i følge Postholm (2010) utgangspunkt i situasjonsbestemte betingelser, noe som betyr at situasjonen er med på å forme studien. Jeg har valgt å bruke to, ganske like metoder i min bacheloroppgave.

Jeg har valgt å kartlegge (som er en type observasjon) barnehagens fysiske utemiljø ved bruk av The Seven Cs (7Cs) og Fjørtoft-modell (2004), og å observere barn ved bruk av aktivitetsskjema (løpende protokoll, pluss noen elementer fra OSRAC-P). Å kartlegge og observere er to ting som har litt av den samme fremgangsmåten, men jeg bruker de på ulike måter. Grunnen til at jeg har valgt å ha to metoder er fordi problemstillingen min sier noe om barnehagens fysiske utemiljø og hvordan det påvirker barns motoriske aktivitet. For å finne svar på min problemstilling valgte

jeg derfor disse to metodene for å best belyse hvordan det fysiske miljøet påvirker barns motoriske aktivitet, hvor jeg kartla hvordan det fysiske utemiljø er utformet og hva det inneholdt av ulike elementer, og observerte barns motoriske aktivitet i det fysiske utemiljøet for å se hvilke faktorer som påvirker de.

3.1.2 Kartlegging

Som første steg i datainnsamlingen ville jeg kartlegge barnehagens uteområde ved hjelp av ”7Cs” og ”Fjortofs-modell (2004)”. Å kartlegge betyr enkelt og greit bare ”å finne ut”. Ved å kartlegge et område vil man kunne se område i sin helhet, og finne ut hvor godt området eller deler av området fungerer innenfor et valgt tema. I mitt tilfelle ville jeg kartlegge barnehagens fysiske uteområde for å finne ut hvor godt området fungerer for motorisk aktivitet. Jeg valgte å kartlegge ved å tegne uteområdet i fugleperspektiv og nummerere innholdet i uteområdet (se vedlegg nr. 1). I denne studien benytter jeg 7Cs og Fjortoft-modell som et verktøy for å se nærmere på hvilke sammenhenger det er mellom egenskaper ved det fysiske utemiljøet og barns motoriske aktivitet.

3.1.3 Observasjon

Som andre steg i datainnsamlingen gjennomførte jeg observasjoner av barns motoriske aktivitet i uteområdet. Ved hjelp av et oversiktskart over barnehagens uteområdet og aktivitets skjema (løpende protokoll, pluss noen elementer hentet fra OSRAC-P, se vedlegg nr. 2) som jeg brukte over en 5-minutters periode registrerte jeg barns motoriske aktivitet i uteområdet; altså hvor de var aktive og hva de gjorde. Observasjon som metode ble valgt fordi jeg ville ha mulighet til å se hvor barna var aktive, og hvordan de faktisk benyttet barnehagens utemiljø. Jeg som observatør ville observere barn av begge kjønn i 3 - 5 års alder, der antall barn ville variere fra dag til dag. Jeg var i disse anledningene en fullstendig observatør som Gold (1958) betegner det, hvor jeg sto på sidelinjen og observerte fra avstand (Postholm, 2010). Jeg valgte å stå eller sitte et sted på avstand for å skrive ned data underveis, samtidig som jeg prøvde å ha utsyn til situasjonen, slik som Hammersley og Atkinson (referert i Løkken & Søbstad, 2013, s. 57) understreker: data må nedtegnes underveis. Hvis dette ikke skjer umiddelbart, kan man lett glemme hva man faktisk observerer. Ved hver anledning ble barna observert som skrevet lengre opp, i en 5-minutters periode. Til sammen ble det gjennomført rundt 25 observasjoner. Etter observasjonene ble den innsamlede dataen transkribert, og utfylt med egne

kommentarer og tolkninger rundt observasjonene. Observasjonene er anonymisert i henhold til taushetsplikt.

Observasjon er i praksis noe som alle mennesker benytter seg av daglig. I en pedagogisk sammenheng er det vanlig å definere observasjon som iakttakelse eller undersøkelse (Berg, 2014, s. 235). Når man observerer, registrerer man ved hjelp av sansene sine det som skjer, og tolker dette i sammenheng med tidligere sanseintrykk og erfaringer man har. Dette kalles persepsjon, og betyr at det vi får inntrykk av er grunnlaget for observasjon (Berg, 2014, s. 235). På tross av at alle mennesker bruker observasjon i hverdagen, er det et skille mellom å observere fra en benk i parken, til en kvalitativ forskers observasjoner av hverdagshandlinger. Den store forskjellen er at som forsker har man et fokus for sine observasjoner, og disse observasjonene er systematiske og hensiktsmessige (P.A. Adler & P. Adler, 1994, 1998, referert i Postholm, 2010). En kvalitativ forsker er opptatt av å observere aktiviteter i sin naturlige setting, og å være så objektiv som overhode mulig (Postholm, 2010). Observasjon er et av flere redskap man kan bruke for å samle inn data fra forskningsfeltet.

3.2 Fremgangsmåte

Når jeg skulle starte med datainnsamlingen til min bacheloroppgave valgte jeg å ta kontakt med en barnehage ved personlig oppmøte for å høre om jeg kunne bruke de. Valg av barnehage ble gjort på bakgrunn av nærhet til mitt eget hjem, slik at jeg hadde mulighet til å dra ofte og når jeg selv hadde mulighet for å samle inn empiri. Jeg gjennomførte datainnsamlingen i flere omganger, og i første omgang ønsket jeg å kartlegge barnehagens fysiske utemiljø. Dette gjorde jeg etter stengetid, da jeg ville ha uforstyrrede omgivelser. Andre del av datainnsamlingen som var observasjon ble gjort i barnehagens åpningstid, da jeg skulle observere hvordan det fysiske miljøet påvirker barns motoriske lek, og selvfølgelig trenge barn til stede.

3.3 Metodekritikk – Mulige feilkilder

Ingen metode er feilfri, og det er viktig å reflektere og være kritisk til egen innsamlingsstrategi og metode (Bergsland & Jæger, 2016, s. 80). Validitet, generalisering og reliabilitet er ulike begreper som man finner under metodekritikk, og jeg vil nå si noe om disse i forhold til min metode.

Validitet handler om hvor godt man klarer å måle det man skal undersøke. Har jeg gjort gode nok undersøkelser for å få svar på problemstillingen min? Etersom jeg har brukt passiv (ikke deltakende) observasjon kunne grunnlaget vært enda bedre om jeg hadde for eksempel vært deltakende observatør i tillegg, eller vært i flere barnehager å undersøkt. Men jeg kan ut fra undersøkelsene kunne gi et svar på problemstillingen med utgangspunkt i at jeg ikke generaliserer. Jeg kan ikke si noe om alle barnehagene, men jeg kan si noe om den bestemte barnehagen jeg har vært i og undersøkt. Reliabilitet handler om pålitelighet, og ettersom jeg har valgt observasjon kan jeg si at det er lav reliabilitet. Dersom jeg skulle dratt tilbake å gjort nye observasjoner ville jeg ikke fått nøyaktig samme resultat, de ville mest sannsynlig vært annerledes på grunn av at alle dager er forskjellige i barnehagen. Barn påvirkes av hverandre og hvem som er til stede i barnehagen denne dagen, og de påvirkes av ulike faktorer som vær, vind o.l. (Dalland, 2014, s. 120-121).

Opgaven min har også andre mulige feilkilder, hvor en mulig feilkilde kan være mitt kjennskap til barnehagen jeg bruker i min bacheloroppgave, da jeg allerede har observert og erfart hvordan barn faktisk bruker det fysiske utemiljøet til motorisk aktivitet. Jeg har derfor under mine observasjoner vært veldig obs på å selv være objektiv, og kun se på det jeg fanger under selve observasjonene, og ikke det jeg tidligere har erfart. Jeg har også grunnet mitt kjennskap til barnehagen og noen av barna, valgt å observere barn fra en avdeling jeg ikke har særlig kjennskap til.

En annen svakhet til mine observasjoner kan være barna jeg observerer og deres dagform m.m.. Barn har som oss voksne, også dårligere dager enn andre, og derfor må jeg ta dette i betraktning i mine observasjoner at utfallet og mine funn kunne vært noe annerledes en annen dag.

En siste faktor jeg vil nevne som er svært relevant er årstid, da resultatene og mine funn i observasjonene gjengir aktiviteten i barnehagen der perioden observasjonene foregikk. Derfor er det sannsynlig at datamaterialet ville vært annerledes hvis observasjonene hadde vært gjort på en annen årstid, eller over en lengre periode.

I forhold til observasjon som metode er det noen forhold som kan påvirke observasjonen, som igjen kan føre til feilkilder. Når vi observerer er vi blant annet avhengig av sansene våre, og vi må derfor være fullt og helt tilstede i situasjonen, noe som var grunnen til at jeg valgte å observere på avstand og ikke være delaktig i observasjonene. Derfor valgte jeg i tillegg å ha pauser mellom mine 5-minutters

observasjoner, hvor jeg kunne renskrive hva jeg hadde observert med en gang, når det var ferskt i minne. Dette er med på å styrke mine observasjoner.

Det er lettere å bli distraherert eller villedet om man står opp i situasjonen selv, som deltakende observatør, og barna med deres aktivitet blir oftest påvirket da en voksen er til stede hvor en står med for eksempel en blokk og penn. De henger seg gjerne mer opp i hva du driver med, enn selve leken eller aktiviteten (Dalland, 2012).

3.4 Etiske retningslinjer

Etiske retningslinjer er til for å følges, og som forsker i et forskningsarbeid er det viktig å være klar over og følge de etiske retningslinjene gjennom hele forskningsforløpet (Postholm, 2010, s. 145). «Etiske dilemmaer kan knyttes til selve problemstillingen, til undersøkelsesopplegget, innsamling av data og til analyse og drøfting av datamaterialet» (Bergsland & Jæger, 2016, s. 83).

Før jeg startet innsamling av empiri, altså kunnskap innhentet ved hjelp av systematiske observasjoner, kontaktet jeg styrer i barnehagen for å snakke om bacheloroppgaven og mine tanker rundt dette. Jeg ville avklare på forhånd hvilke forskningsmetoder jeg ville- og kunne bruke i barnehagen. Jeg fikk muntlig samtykke for både kartleggingen og observasjon, og forsikret om at all informasjon jeg som forsker kom til å samle inn ville være taushetsbelagt og konfidensielt, og presentert i anonymisert form. Her var det styrer selv som mente at et informert samtykke ikke var nødvendig i skriftlig form. Det vil si at kartleggingen ville bli gjort slik at barnehagen var ugjenkjennelig, og valget falt derfor på å tegne for hånd, og tegne barnehagens uteområde i fugleperspektiv, med kun elementene barnehagen innehar. Det samme ville bli gjort ved observasjonene.

3.5 Systematisering og analyse

Kvalitative data bør analyseres, da de ikke taler for seg selv (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 94). ”Å analysere betyr å dele noe opp i biter eller elementer. Det forskeren undersøker, betraktes som sammensatt av enkelte bestanddeler, og målet er å avdekke et budskap eller en mening, å finne et mønster i datamaterialet” (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 94).

Systematisering handler om å sortere og sette sammen datamaterialet slik at man lettere finner svar på problemstillingen. Gjennom å kritisk vurdere vil man se hvilken data som er relevant og kan brukes som funn i oppgaven (Dalland, 2012, s. 123). Etter gjennomførte observasjoner satte jeg meg ned med en gang for å starte

å systematisere og analysere mine notater. Jeg leste gjennom observasjonene mine og renskrev de med kommentarer om hva barna hadde sagt under situasjonene, og valgte meg ut noen observasjoner for å skrive om til praksisfortellinger. Disse praksisfortellingene ble grunnlaget for funnene jeg hadde gjort meg.

4. Funn og diskusjon

Diskusjon, eller drøfting er noe du gjør med deg selv om det materialet du har samlet, og er en viktig del for oppgavens totale kvalitet (Dalland, 2012, s. 229). Hensikten med undersøkelsen var å finne ut hvordan det fysiske utemiljøet påvirker 3-5 åringers motoriske aktivitet. I dette kapitlet vil jeg gjennom presentasjon av funn, diskutere mine funn opp mot relevant teori. Jeg vil også ha med egne tolkninger og refleksjoner.

4.1 Observasjoner av hvordan barn tar i bruk barnehagens fysiske utemiljø til motorisk aktivitet

Funnene er basert på obserservasjonene jeg gjorde i barnehagen, og med utgangspunkt i mine 5-minutters observasjoner har jeg skrevet praksisfortellinger. Etter gjennomgang og analyse av disse har jeg gjort noen utvalg som jeg mener er relevante funn for min oppgave. Praksisfortellingene er drøftet med bakgrunn i teori, og vil presenteres som fire underkapitler. Disse har jeg valgt å kalle: Skuret, Bakker/Stier, Humpedisser og Disser. Jeg vil under hver praksisfortelling vise til vedlegg nr. 1 med ulike nummererte punkter som viser hva elementene i barnehagens fysiske utemiljø er. Praksisfortellingene inneholder fiktive navn.

4.1.1 Skuret

Se vedlegg 1, punkt nr. 1a.

Skuret er et av mine funn fordi etter gjentatte observasjoner av barn i motorisk aktivitet, er dette et sted som jeg tolker er av barns interesse. Funnet er sammensatt av flere observasjoner til en praksisfortelling fra datainnsamlingen min og kalles PF1.

Johannes 5,1 løper til «Skuret» med en kasse. Han setter kassa inntil skuret, snur seg og roper på Erik 4,5: «Kom da, vi klatre opp på taket». Erik kommer løpende og svarer Johannes: «Ja, men da må du hjelpe meg litt». Johannes klatrer først opp, og man kan se han bruker mye av sine motoriske

ferdigheter for å nå taket. Når Johannes har kommet seg helt opp, bøyer han seg over skråtaket på skuret for å rekke en hånd ned til Erik. Sammen samarbeider de for å få Erik opp på taket. Når de begge har kommet opp reiser de seg å tar en liten seiersdans, og man kan se at de er forsiktige for å ikke miste balansen. De setter seg ned og Johannes sier til Erik: «Æ synes det e gøy å klatre, for æ går på klatring». Erik svarer med at han synes også det er gøy, men litt skummelt siden det er så høyt.

Tolkning:

Jeg tolker, med bakgrunn i dette funnet, at bygninger med forhøyning, slik som blant annet «skuret» tiltrekker barn. Dette på grunn av egenskapen høyde, som bygninger ofte innehar. I følge forskning liker barn å klatre opp på noe. For barn er klatring en motorisk aktivitet som skaper følelser som frykt og spenning. Det er også en aktivitet som fører med seg en viss risiko og utfordring, og disse egenskapene er med på å skape og gi barna mestringsfølelse ved nådde mål. Et eksempel på dette kan være det å nå toppen på et tak.

Diskusjon:

Skuret er det sentrale stedet i PF1 som Johannes 5,1 og Erik 4,5 benytter seg av. I følge Harrington et.al (2007) med studien *7Cs er miljøets muligheter for utfordring* (Challenge) en viktig faktor for barns motoriske aktivitet, og slike innretninger som skuret i denne barnehagen er et viktig element i det fysiske miljøet hvor barna får mulighet for å teste og mestre i risikofylt aktivitet. Lekapparater og lekmaterialer er også en del av barnehagens fysiske utemiljø, og disse påvirker barns motoriske aktivitet. «Veileder UABU» mener at en av de viktigste apparatene i barnehagen er et klatreapparat (2006, s. 22). Skuret er et element i det fysiske miljøet som har egenskaper som inviterer til blant annet klatring på grunn av høyden, og slike elementer som gir utfordringer og uforutsigbarhet er noen faktorer som gir barn lyst og motivasjon til motorisk aktivitet (Bjørngen, 2017, s. 44). Mye av den aktiviteten som barn i barnehage engasjerer seg i er nettopp aktivitet som relaterer seg til risiko, frykt og gir utfordringer (Sandseter, 2014, s. 20). I PF1 kan vi se et glimt av dette når Erik forteller Johannes at han også synes det er gøy å klatre, samtidig som det også er skummelt.

4.1.2 Bakker/Stier

Se vedlegg 1, punkt nr. 4 og 10.

Ut i fra mine observasjoner er det mye motorisk aktivitet som foregår i bakkene og stiene i barnehagens uteområde. Bakkene/stiene er et av mine funn fordi disse stedene ofte blir brukt til mye motorisk aktivitet, hvor barna bruker mange av de grunnleggende bevegelsene. Dette er funn sammensatt av av flere observasjoner til en praksisfortelling. Jeg kaller denne for PF2.

Ola 3,7, Petter 4,3, Tobias 3,9 og Sander 4,0 står utenfor lekeskuret og venter spent på at en voksen skal komme å åpne. De vet hva som er der inne, og de vet hva de vil ha. I det døra åpner seg løper de til de store lastebilene og tar en hver. Det er nemlig bare fire av disse. De løper raskt ut med en lastebil hver i hendene, og starter kjøringen. De beveger seg raskt langs stiene, på rekke og rad som et lite tog. Lastebilene fylles med sand, vann og andre naturmaterialer som pinner og kongler. Petter sier til de andre guttene at lastebilene må fylles helt opp, fordi de skal dra til «anleggsstedet» etterpå og starte byggingen. De andre guttene nikker og smiler, samtidig som de fyller lastebilene med ulike materialer.

Lastebilene med lasten kjøres over hele barnehagens område, så lenge det er stier eller bakker til stede. Opp og ned, frem og tilbake.

Tolkning:

Med utgangspunkt i denne praksisfortellingen, tolker jeg det slik at guttene i denne situasjonen allerede har en plan for hva som skal foregå i utetiden, og den motoriske aktiviteten starter raskt etter at de har fått fatt på lastebilene. Jeg tolker, i henhold til mine funn, at bakker og stier er med på å påvirke deres motoriske aktivitet. Bakker og stier med ulikt underlag stimulerer til varierte bevegelser, og gir ulike bevegelsesmuligheter. Bakkene og stiene i barnehagen skaper både motstand og fart, og er med på å føre barna videre i aktiviteten.

Lastebilene, tolker jeg også som en viktig faktor i deres motoriske aktivitet, da disse er det faktiske materialet de bruker i sin motoriske aktivitet, og disse fører aktiviteten videre.

Diskusjon:

I PF2 ser vi en gjeng med gutter som leker med lastebiler langs stiene og bakkene i barnehagens uteområde. Fjørtoft (2004) sier, i sin didaktiske modell, noe om sammenhengen mellom hva landskapet tilbyr og barns motoriske utvikling og motoriske aktivitet (s. 189). Hun mener barn trenger ulike elementer i et landskap for å utøve motorisk aktivitet. Et element hun nevner, er blant annet bakker.

Stiene i barnehagen kan kobles til 7Cs med kriteriet *sammenheng- og tilkoblingsmuligheter* (Connectivity). Dette er de fysiske og visuelle forbindelsene i utemiljøet som kan hjelpe barna med å skape forståelse for tid, rom og ulike bevegelsesmuligheter (Bjørgen, 2017, s. 43). Det handler om hvordan disse stiene kan skape muligheter for barnas mobilitet og tilgjengeligheten mellom de ulike delene i det fysiske utemiljøet. Dette fører igjen til bevegelsesmuligheter som å gå eller løpe. Andre faktorer i PF2, som er en viktig del av barnehagens fysiske utemiljø, som blant annet påvirker barns motoriske aktivitet, er løsmaterialer. Slik som disse lastebilene, hvor de fylles med ulikt materiell. Dette handler om miljøets *muligheter/fleksibilitet* (Chance) som i 7Cs beskrives som mulighetene barn selv har til å skape, manipulere, forme og etterlate spor (Bjørgen, 2017, s. 44). Når disse guttene løper avgårde med lastebilene og stopper for å fylle de med ulike materialer, er det akkurat denne muligheten de griper.

4.1.3 Humpedisse

Se vedlegg 1, punkt nr. 3.

Mitt tredje funn ut i fra mine observasjoner er humpedissa. Her observerte jeg at barna ofte ikke brukte humpedissa til sitt tenkte formål, men heller som et balanse- og klatreapparat. Dette er funn sammensatt av av flere observasjoner til en praksisfortelling. Jeg kaller denne for PF3.

To jenter, Sara 4,6 og Anne 3,8 går sakte bort mot humpedissa. De står å humper den opp og ned uten å sitte på den med hendene sine en stund, før de finner ut at de skal klatre opp på den og balansere hver sin gang. Sara, som er den eldste av jentene sier hun vil prøve først. Anne hjelper Sara med å holde ned humpedissa, samtidig som Sara klatrer opp. Når Sara får reist seg strekker hun ut armene for å bedre balansen og begynner sakte å sette en fot foran den andre. I det Sara nærmer seg midten og vippepunktet på humpedissa nøler hun litt med å gå videre og sier til Anne: «Æ vil ikke døtt av», og det ser ut som hun vil hoppe av, istedenfor å gå videre. Anne svarer

raskt Sara med å si at hun kan sette føttene på stakkene ved siden av humpedissa, slik får hun bedre balanse påstår Anne. Sara gjør slik som Anne sier, og får en åpenbaring om at dette stemmer faktisk. Etter Sara er det Annes tur, og Anne gjør det likt akkurat som Sara. Jentene fortsetter med dette gjennom hele observasjonen.

Tolkning:

Her tolker jeg at jentene tiltrekkes humpedissa som et element i det fysiske miljøet for å utfordre seg selv på den motoriske aktiviteten balanse. Man kan se at de bruker humpedissa til et annet formål enn hva den faktisk er tenkt til.

Diskusjon:

I PF3 har vi to jenter som benytter seg av humpedissa som et balanseapparat. Humpedissa er et objekt i det fysiske miljøet som inviterer jentene til den motoriske aktiviteten balansering. I følge James Gibson (1979) oppfatter barn elementer i ladskapet som en funksjon, og ser etter hva de kan by på (Fjørtoft, 2014, s. 184). Dette handler om affordances, og barn bruker ofte elementer til andre formål enn hva som er tenkt. Med bakgrunn i Gibsons teori om affordances kan man se at jentene bruker dette i praksis, hvor de velger å se flere muligheter enn ved å bare humpe på humpedissa. De bruker dette objektet til å balansere, og som Fjørtoft sier: Når et terreng med ulike objekter inviterer til en spesiell aktivitet, for eksempel balansering, vil barna som deltar utvikle god kroppskontroll og kropsstyring. Barna blir derfor dyktigere på de aktivitetene som terrenget gir mulighet for (Thorbergsen, 2012, s. 34). Her kan man også dra inn det Sandseter (2014) sier om barns jag etter risikofylt lek, hvor dette er en naturlig del av barns lek og utforskning av omgivelsene, og seg selv (s. 14). Barn bryter gjerne egne grenser og barrierer gjennom å prøve nye og spennende aktiviteter. For poenget med risikofylt lek og risikofylte aktiviteter er å «faktisk balansere på kanten mellom intens spenning og ren frykt – man kjenner på begge følelsene samtidig» (Sandseter, 2014, s. 15). Dette får vi se i PF3 hvor Sara nøler for å gå videre på humpedissa, i frykt for å falle av, men allikevel fortsetter etter tips fra Anne. Det er for spennende til å bare hoppe av, og ikke i det minste prøve.

4.1.4 Disseser

Se vedlegg 1, punkt nr. 6. Mitt fjerde, og aller siste funn i observasjonene mine er dissene i barnehagen. Disse dissene er enkeltdisser plassert i et kvadrat med mykt fallunderlag. Her observerte jeg at barna tilbrakte mye tid, og spesielt 3-åringene. Dette er funn sammensatt av av flere observasjoner til en praksisfortelling. Jeg kaller denne for PF4.

Kari 3,4, Johanne 4,0, Tore 3,3 og Aleks 3,7 sitter på dissene og dissers på vanlig vis. De bruker føtter og armer for å ta i fart, og man kan se at de har knekt koden på hvordan man lager fart selv uten voksenhjelp. Det er tydelig på ansiktsuttrykkene deres at de finner dette svært underholdende.

Etter en stund begynner Tore å senke farten for å henge/slenge bakover på dissene. Dette plukker Aleks opp fra sidedissen og gjør det samme, samtidig som han vifter med føttene. Kari og Johanne ser hva Tore og Aleks gjør og begynner å herme. Så sier plutselig Kari: «Sjå på mæ no, æ kan å hopp av i fart!». Alle de andre ser på Kari, og hun tar sats før hun hopper av dissa i relativt stor fart og lander i knelende stilling. Aleks sier plutselig at det kan han også gjøre, før han tar sats å hopper av dissen. Dette smitter over på Tore som igjen gjør det samme. Tore lander på knærne å får litt vondt, men glemmer det lett i all latteren han også uttrykker. Johanne derimot blir sittende på dissen å dissers vanlig, før hun kommenterer: «Æ vil ikke æ. Æ synes det e artigst å bare diss.».

Tolkning:

Med utgangspunkt i denne praksisfortellingen tolker jeg det slik, at dissers er et element i det fysiske miljøet som inviterer til motorisk aktivitet, der barna kan bruke flere av sine grunnleggende bevegelser. Som jeg ser det, er dette et objekt hvor barna kan både disse, henge/slenge og hoppe. Dette er også motoriske aktiviteter som fører til risikomestring.

Diskusjon:

I PF4 ser vi at barna bruker dissene på mange ulike måter, som skaper en form for motorisk aktivitet. Her ser barna en mulighet til å bruke dissene på andre måter enn ved å bare disse, og ved å bruke sine affordances appellerer dissene som et flerbruksområde for barna. Barn oppfatter elementer i landskapet som en funksjon

og hva de kan by på, og i denne situasjonen ser vi at dissene byr på flere ulike motoriske aktiviteter for barna (Fjørtoft, 2014, s. 186). På dissene kan barna både henge/sleng og hoppe, i tillegg til å disse på vanlig vis. Barna utnytter seg altså av miljøets muligheter for utfordring, ved å henge/sleng og hoppe fra dissene. Dette er i samsvar med 7Cs egenskap om «Challenge» som handler om hvordan barn har muligheter til å teste og mestre grenser (Bjørgeren 2017, s. 44). Barna bruker i denne praksisfortellingen et element i miljøet som inviterer til en aktivitet med fart, fare og spenning (Sandseter, 2014, s. 14).

4.2 Avsluttende diskusjon og oppsummering av hovedfunn

«Hvordan påvirker det fysiske utemiljøet 3 - 5 åringers motoriske aktivitet?».

Med utgangspunkt i problemstillingen viser undersøkelsens funn, at barns motoriske aktivitet påvirkes av barnehagens fysiske utemiljø, og at utemiljøets utforming- og organisering har en betydning for hvordan barna oppfatter og tar i bruk mulighetene (Bjørgeren, 2017, s. 41). På bakgrunn av funnene kan man se at barn i 3 – 5 års alder kan bruke mulighetene i barnehagens fysiske utemiljø til ulik motorisk aktivitet. Utemiljøet kan være med på å berike deres motoriske aktivitet etter både alder, behov og interesse. Dette kan man blant annet se i funnene fra de fire observasjonene *skuret, bakker/stier, humpedisser og dissere*. Her kan vi se at barna tar i bruk mulighetene de forskjellige elementene i miljøet gir dem i deres motoriske aktivitet.

Thorbergsen (2012, s. 29-30) mener at barnehagens utemiljø bør har et variert tilbud av både materialer og apparater tilgjengelig, slik at barna har flere muligheter å velge mellom, noe vi kan se at denne barnehagen innehar. Slik som Fjørtoft (2004) sier: Barn trenger ulike elementer i et landskap for å utøve motorisk aktivitet, slik som sletter, helning, kuperthet, trær, busker, grass og lignende. Samtidig trenger de ulike lekapparat og materiell som sklie, huske, rutsjebane, klatre-, åle-, krabbe-, balanse-, hoppe-, vippe- og snurreapparater (Veilederen, 2006, s. 22).

I undersøkelsen kommer det fram at det fysiske miljøets utforming og organisering, sammen med kriteriene til Harrington et.al (2007) fra studien om hvordan skape gode utemiljøer for barn (7Cs) er sentrale elementer for hvordan barn får mulighet til å være motorisk aktive i barnehagens uteområde. Men er det nok? I dagens samfunn er det mange regler, lover og forskrifter barnehagen må forholde seg til.

Blant annet «Forskriften om sikkerhet ved lekeplassutstyr (2014)» som innehar en rekke detaljerte bestemmelser som gjelder for lekeplassen og lekeplassens utstyr. Forskriften har en god tanke og et formål om å forebygge skader for brukerne, der kravene til sikkerhet omhandler fallunderlag, farlige åpninger/vinkler, materialer/kjemiske egenskaper, sikkerhetssoner, risiko, produkt/leverandør og vedlikehold. Men er dette noe som setter restriksjoner for hvordan barn får være motorisk aktive?

Vi hører ofte om barnehager som kutter greiner av trærne så barna ikke får klatre, eller at de fjerner kasser fordi barna ser mulighet til å dra de bort til objekter i utemiljøet for å klatre. Men hva er viktigst, disse forskriftene og lovene, eller gode muligheter for barn? I barnehageloven § 2 (2005) heter det: "Barnehagen skal gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfylte opplevelser og aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser" og at «Barnehagen skal ha arealer og utstyr nok til lek og varierte aktiviteter som fremmer bevegelsesglede, gir allsidig bevegelseserfaring, sanseerfaring og muligheter for læring og mestring». Er dette mulig med alt dette sikkerhetshysteriet?

Lisbet Ljosdal Skreland er førsteamanuensis ved Universitetet i Agder, og har forsket på og skrevet en doktorgradsavhandling om regler i barnehagen. Hun sier at det ikke er overraskende at det er mange regler i barnehagen, og at mange av dem opprettholdes på grunn av sikkerhet. Men igjen blir disse sikkerhetsreglene så dominerende at det oppstår verdikonflikter når reglene blir så mange, at det hindrer barns fysiske livsutfoldelse og motoriske aktivitet. Hun legger til at barnehagen også innehar verdier som sier noe om at barna må få lov til å bevege seg (Sandgrind, 2017). Alle funn fra studien og undersøkelsen viste at motorisk aktivitet (eksempelvis klatring, balansering, løping, hopping o.l.) oppsto på steder hvor barna kunne utfordre sine motoriske ferdigheter som ga dem en form for risikomestring- og mestringsfølelse. Forskning viser at barn tiltrekkes slike steder, da de ofte søker spenning og engasjerer seg i aktivitet som er relatert til risiko og frykt (Sandseter, 2014, s. 20). Dette handler om miljøets muligheter for utfordring (Challenge) hvor de kan teste sine fysiske grenser (Bjørngen, 2017, s. 44). Er det derfor riktig at de fleste barnehager innehar regler og begrensninger som sier noe om at barn ikke får klatre opp på ting, fordi det ble bestemt en gang for lenge siden?

Regler er der nettopp fordi noen bestemte det en gang for lenge siden, og som enda eksisterer uten at noen har tenkt over det, fordi det har blitt automatisert inn i praksisen. Men når og hvor ble dette bestemt? Dette er spørsmål som Skreland sier man må stille seg selv, og at det er viktig å reflektere over hvorfor man har en regel, og om den i det hele tatt er nødvendig. Hun mener også at det er viktig å bruke skjønn i barnehagen, fordi alle barn er forskjellig (Sandgrind, 2017).

Noen har bedre motoriske ferdigheter enn andre, og burde derfor få utfolde seg ved å teste og mestre grensene lengre enn andre. Barna bruker også eget skjønn, for å vurdere hvor høyt de skal hoppe eller klatre uten å skade seg, og de gjør sikkerhetsvurderinger på grunnlag av de mange erfaringer de selv har erfart gjennom livet (Lundhaug, 2014, s. 29).

I mine funn ser man at denne barnehagen ikke er like kritiske til at barna klatrer, hopper og balanserer på plasser som kan gi de skader, men heller lar dem utforske og utfordre seg selv. Dette er noe som absolutt påvirker barnas motoriske aktivitet og utvikling av deres ferdigheter, i den forstand at barnehagens fysiske utemiljø ikke er utformet- og organisert på en måte som heller setter restriksjoner og grenser for barna. Her har de mulighet til å hoppe, klatre, balansere, løpe o.l. på sine premisser.

Jeg har i denne oppgaven forsøkt gjennom min forskning å finne svar på problemstillingen «Hvordan påvirker det fysiske utemiljøet 3 – 5 åringers motoriske aktivitet?». Studien viser at det fysiske utemiljø har en innvirkning på barns motoriske aktivitet, og i henhold til funnene kan vi se at de installerte apparatene, organiseringen- og utformingen av det fysiske utemiljø var tiltrekkende og påvirket 3 – 5 åringers motoriske aktivitet i denne barnehagen. De stedene de var mest motorisk aktive på så ut til å være *skuret*, *bakker/stier*, *humpedissa* og *dissene* ut i fra mine observasjoner. De ulike områdene i det fysiske miljøet inneholdt faktorer hvor barn fikk utfordret seg på enten høyde eller fart, og de skapte samtidig en affordance for barna. Som for eksempel balanseringen på humpedissa eller henge/slenge- og hoppelek fra dissene, hvor de utnyttet apparatene til andre formål enn tenkt. De ulike områdene ga barna mulighet til variert motorisk aktivitet, hvor det var få restriksjoner rundt hva som var tillatt og ikke. Det viser også at de brukte de faste lekeapparatene selv om barna har gått der i mange år, og teorien til Thorbergesen (2012, s. 30) om at slike faste installasjoner kan innby til variert aktivitet, men også passivitet og kjedsomhet, ikke så ut til å være tilfellet i mine

funn. Barna har mulighet til å være motorisk aktiv i barnehagens fysiske utemiljø, med aktiviteter som er risikofylt og som gir risikomestring på barnehagens lekeapparater.

4.2.2 Videre forskning

Innsamlingen foregikk i April måned, og resultatene gjengir aktiviteten i barnehagen i den perioden innsamlingen foregikk, som var tidlig på våren. Det er imidlertid sannsynlig at datamaterialet ville vært annerledes hvis man hadde gjort datainnsamling over en lengre tidsperiode, og oppgaven kunne muligens fått et annet grunnlag å gå ut i fra. Det hadde derfor vært spennende å forske videre på dette temaet, da det er en del elementer som hadde vært interessant å sett nærmere på. Med utgangspunkt i at jeg bare har vært i en barnehage og observert, kunne funnene ha vært helt annerledes om jeg hadde vært i flere. På den måten kunne jeg også sammenlignet for å se på forskjellene i det fysiske miljøet og hvordan det påvirker barns motoriske aktivitet.

Referanseliste

Barnehageloven. *Lov om barnehager* (2005). Hentet 26.04.18 fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Bergsland, M.D. & Jæger, H. (2016). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanning*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Bjørgen, K. (2017). *Bevegelsesglede i barnehagen – En kvalitativ studie av 3-5 åringers trivsel, involvering og fysiske aktivitet i barnehagens ulike utemiljø* (Doktorgradsavhandling). NTNU: Trondheim.

Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Dalland, O. (2014). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr. (2014). Hentet 24.04.18 fra:

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1996-07-19-703>

- Fjørtoft, I. (2014). Barn og bevegelse: læring gjennom landskap. I Sandseter, E.B. H., Hagen, T. & Moser, T.(red). *Barnas barnehage 3: Kroppslighet i barnehagen: Pedagogiske arbeid med kropp, bevegelse og helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fladberg, K. L. (2018, 21. Januar). Advarer mot kjedelig utelek. *Dagsavisen*. Hentet 17/04 – 18 fra: <https://www.dagsavisen.no/innenriks/advarer-mot-kjedelig-utelek-1.1088020>
- Hagen, T.L. (2015). *Hvilken innvirkning har barnehagens fysiske utemiljø på barns lek og de ansattes pedagogiske praksis i uterommet*. Tidsskrift for nordisk barnehageforskning. Hentet fra: <https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/viewFile/1430/1277>
- Hagen, T.L. & Rystad, P.G. (2014). Utemiljø som inspirerer til barns fysisk aktive lek. I Sæther, M. & Hagen, T.L. *Kreativ ute – barnehagepedagogikk med uterommet som læringsarena*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Harrington, S., Lesmeister, C., Nicholls, J. & Stefiuk, K. (2007). *Seven C's: An informational guide to young children's outdoor play spaces*. Vancouver: Consortium for Health, Intervention, Learning and Development (CHILD).
- Kunnskapsdepartementet. *Veileder for Helse, miljø og trivsel i barnehagen* Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet 25/4 – 18 fra (sist oppdatert 04/02 – 15): <https://www.udir.no/globalassets/upload/barnehage/regelverk/veiledere/veileder-om-helse-miljo-og-trivsel-i-barnehagen.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2006). *Veileder for utforming av barnehagens utearealer*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra 25/04 – 18 <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/veileder/f-4225.pdf>
- Lundhaug, T. (2014). Sikkerhet i barns friluftsliv. I Lundhaug, T. & Neegaard, E. R. *Friluftsliv og uteliv i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Lysklett, O. B. (2006). *Temahefte om natur og miljø*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

- Løkken, G. & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moser, T. (2014). Motorikk, utvikling og læring – en kort innføring i grunnleggende begreper og forståelser. I Sandseter, E.B. H., Hagen, T. & Moser, T.(red). *Barnas barnehage 3: Kroppslighet i barnehagen: Pedagogiske arbeid med kropp, bevegelse og helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Postholm, M.B. (2010). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi, og kasesstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Postholm, M.B. (2010) Observasjon som datainnsamlingsstrategi – i kvalitativ metode. I *Kompendium bacheloroppgave - felles pensum*. Trondheim: Dronning Maud Minne Høgskole.
- Rammeplan for barnehagen – innhold og oppgaver*. (2017). Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Sandgrind, S. W. (2017, 9. Januar). *Barnehagehverdagen gjennomsyres av regler*. Barnehage.no. Hentet 27/04 - 18 fra: <https://www.barnehage.no/artikler/barnehagehverdagen-gjennomsyres-av-regler/427233>
- Sandseter, E.B. H. (2014). Boblende glede og sug i magen: risikofyllt lek i barnehagen. I Sandseter, E.B. H & Jensen, J-O.(red). *Vilt og Farlig – om barns og unges bevegelseslek*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Statistisk Sentralbyrå. (2018). *Barnehager*. Hentet 4. April 2018 fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endelige>
- Storli, R. (2014). Bevegelseslek i barnehagens uteområde. I Sandseter, E.B. H., Hagen, T. & Moser, T.(red). *Barnas barnehage 3: Kroppslighet i barnehagen: Pedagogiske arbeid med kropp, bevegelse og helse*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Vedlegg 1:

Kartlegging av barnehagens utemiljø i fugleperspektiv.

De nummererte punktene henviser til de ulike objektene i det fysiske utemiljøet.

Punkt nr. 1a: Skur

Punkt nr. 1b: Skur

Punkt nr. 1c: Skur

Punkt nr. 2: Sandkasser

Punkt nr. 3: Humpedisse

Punkt nr. 4: Bakker

Punkt nr. 5: Grillhytta

Punkt nr. 6: Disser

Punkt nr. 7: Båt med sklie

Punkt nr. 8: Tipier

Punkt nr. 9: Benker

Punkt nr. 10: Stier

Punkt nr. 11: Trær

Punkt nr. 12: Europaller

Punkt nr. 13: «Larve»

Punkt nr. 14: Gyngeleke

Punkt nr. 15: Snurredisse

Vedlegg 2:

Ulike skjema brukt i observasjon:

Motoriske aktiviteter:

Kode	Kode Navn
Klatre	Klatre/Henge
Krabbe	Krabber
Dans	Danser
Hopp	Hopper
Ligge	Ligger nede
Dra/skubbe	Drar eller skubber et objekt eller et annet barn
Boltrelek	Lekeslåsning og lignende.
Rulle	Rulling

Løpe	Løper/ med et objekt
Disse	Disser på en disse
Sitte	Sitter, kneler
Gå	Går
Kaste	Kaster, tar i mot/ et objekt

Motorisk aktivitet nivåkategori:

Kode	Kodenavn
1- Stasjonær	Står i ro, ”bevegelsesløs”
2- Bevegelse av lemmer	Stasjonær med bevegelse av lemmer (føtter/ armer)
3- Rolige bevegelser	Beveger seg rolig
4- Raske bevegelser	Beveger seg raskt
Vet ikke	Vet ikke

Hvor aktiviteten foregår utendørs:

Plass	Aktivitet
Humpedisse	
Disser	
Båten	
Skur 1a, 1b eller 1c	
Grillhytta	
Sandkasse	
Stier	
Tipier	
Bakker	
Larven	
Snurredissa	
Europaller	
Gyngeleke	
Åpen plass eller ikke-bestemt område	

Løpende protokoll:

Fokus for observasjonen: Motorisk aktivitet

Tidspunkt	Løpende protokoll	Tolkning
	Observasjon 1	
	Observasjon 2	
	Observasjon 3	
	Observasjon 4	
	Observasjon 5	
	Observasjon 6	
	Observasjon 7	
	Observasjon 8	
	Observasjon 9	
	Observasjon 10	
	OSV.....	